

نیازهای اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه شیراز

فاطمه صفری‌راد^۱

چکیده

پژوهش حاضر به بررسی نیازهای اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه شیراز می‌پردازد. یافته‌ها روشن ساخت که نشریات ادواری و کتاب از مهم‌ترین منابع کسب اطلاعات هستند. محدود بودن امکانات برای دریافت اطلاعات از خارج، موجود نبودن منبع اطلاعاتی در کتابخانه، عدم دسترسی به‌هنگام به اطلاعات، و محدود بودن ساعات کار کتابخانه از مهم‌ترین عوامل عدم دسترسی به اطلاعات ذکر شده است. در این پژوهش تأثیر عوامل مختلفی مانند جنسیت و مقطع تحصیلی بر رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان بررسی شد و مشخص گردید که جنسیت و مقطع تحصیلی از عوامل مؤثر بر رفتار اطلاع‌یابی به شمار می‌رود.

کلیدواژه‌ها

نیاز اطلاعاتی، دانشجویان تحصیلات تکمیلی، دانشگاه شیراز، رفتار اطلاع‌یابی

مقدمه

نیازهای اطلاعاتی و رفتار اطلاع‌یابی که دوزمینۀ تحقیقاتی بسیار مهم در مطالعات مربوط به استفاده‌کنندگان به‌شمار می‌آیند، مفاهیمی مکمل یکدیگرند که عوامل متعددی بر آنها تأثیر می‌گذارد. پتیگرو^۲ بیان می‌دارد که نیاز اطلاعاتی افراد همیشه ثابت نیست و می‌تواند تحت تأثیر عوامل مداخله‌گر قرار گیرد (۲۰: ۱۶۱-۱۹۳). یکی از

امروزه در کشورهای پیشرفته اطلاعات قدرت و توانایی محسوب می‌شود، قدرتی که به رشد فرهنگی، اجتماعی و در نهایت رشد اقتصادی - سیاسی این کشورها منجر شده است. تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی صحیح برای تهیه یا بهبود اطلاعات در مراکز اطلاع‌رسانی مستلزم آگاهی از نیازهای اطلاعاتی است.

متغیرهایی که نیاز اطلاعاتی را شکل یا تحت تأثیر قرار می‌دهد، خصوصیات فردی مانند سن، شغل، تحصیلات و موقعیت اجتماعی است. می‌توان گفت نیازهای اطلاعاتی، نیازهایی هستند که از طریق مواد کتابخانه‌ای و خدمات اطلاع‌رسانی تأمین می‌گردد (۲: ۴۲-۵۸).

به اعتقاد مارتین^۱ کتابخانه‌ها، مؤسسات خدماتی هستند و زمانی که ماهیت نیازهای مراجعه‌کنندگان شناخته شده باشد، خدمات بهتری ارائه خواهند کرد (۱۶).

رانگانانان به کتابخانه‌ها به چشم موجوداتی رشدیابنده و به استفاده‌کنندگان به منزله هسته مرکزی کلیه فعالیت‌های کتابخانه‌ای می‌نگرد و پیوسته بر این اصل تأکید می‌ورزد که همه تلاش‌ها باید در جهت برآوردن نیاز استفاده‌کنندگان باشد به گونه‌ای که در کمترین زمان ممکن، کتاب مورد نظر هر مراجعه‌کننده‌ای تأمین گردد و بدین صورت در وقت خواننده نیز صرفه‌جویی شود (۹: ۱۰۵-۱۱۴).

تحقیق در این زمینه به مسئولان، طراحان نظام‌های اطلاعاتی و کتابداران کمک می‌کند تا درک بهتری از نیازها و مشکلات استفاده‌کنندگان داشته باشند.

با توجه به اهمیت انکارناپذیر اطلاعات، منابع اطلاعاتی و نقش مؤثر آن در توسعه طرح‌های تحقیقاتی، در این مقاله نیازهای اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه شیراز، و شیوه‌های جستجوی اطلاعات بررسی می‌شود. از دیگر اهداف این پژوهش می‌توان به مواردی از قبیل: تعیین اهداف جستجوی اطلاعات در میان دانشجویان، بررسی مشکلات موجود در دستیابی به اطلاعات، و نحوه دستیابی دانشجویان به اطلاعات مورد نظر و رفتار اطلاع‌یابی آنان اشاره کرد.

پیشینه پژوهش

سابقه بررسی نیازهای اطلاعاتی به سال ۱۹۲۰ بر می‌گردد. افزایش اطلاعات در علوم و فناوری باعث افزایش تحقیقات در این زمینه شده است. تحقیقات مربوط به نیازهای اطلاعاتی و استفاده از منابع اطلاعاتی از ۱۹۶۶ در نشریه سالانه علوم اطلاع‌رسانی و فناوری^۲ انتشار یافت. تحقیقات انجام شده در زمینه نیازهای اطلاعاتی تا ۱۹۸۵ نشان می‌دهد که این پژوهش‌ها عمدتاً روی علوم و فناوری متمرکز بوده است و در سال‌های اخیر بررسی نیازهای اطلاعاتی در رشته‌های تخصصی

نیز انجام می‌گیرد (۱۳). لاین و گاروی^۳ عقیده دارند که نخستین گام برای رفع مشکلات اطلاعاتی دانشمندان، محققان و مهندسان درک و تحلیل نیازهای اطلاعاتی آنهاست (۱۰: ۵-۳۷).

در ۱۹۸۰ گردهمایی با عنوان «کتابخانه‌های مؤسسات و نهادهای آموزشی دانشگاه» در کلمبیا برگزار گردید. در این گردهمایی بررسی نیازهای اطلاعاتی، در برنامه‌ریزی و توسعه کتابخانه‌ها به عنوان یک ضرورت مطرح شده

امروزه در کشورهای پیشرفته اطلاعات قدرت و توانایی محسوب می‌شود، قدرتی که به رشد فرهنگی، اجتماعی و در نهایت رشد اقتصادی - سیاسی این کشورها منجر شده است. تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی صحیح برای تهیه یا بهبود اطلاعات در مراکز اطلاع‌رسانی مستلزم آگاهی از نیازهای اطلاعاتی است.

است و بر مواردی مانند توجه به نیازهای اطلاعاتی استفاده‌کنندگان، کافی بودن منابع موجود و خدمات، و لزوم بررسی نیازهای استفاده‌کنندگان، کافی بودن منابع موجود و خدمات، و لزوم بررسی نیازهای استفاده‌کنندگان در کتابخانه‌های دانشگاه کلمبیا تأکید شده است (۲: ۴۲-۵۸). در ۱۹۸۰ فورد^۴ نشان داد که در استفاده پزشکان از منابع اطلاعاتی پزشکی عواملی مانند سابقه آموزشی، وضعیت شغلی و تجربه مؤثر است (۱۲).

مهتا و یانگ^۵ برای پی بردن به نیازهای اطلاعات علمی و فنی دانشمندان، استفاده اعضای هیئت علمی "دانشگاه آلاباما" از منابع اطلاعات الکترونیکی را بررسی کردند. یافته‌ها نشان داد که ۸۳ درصد از پاسخگویان، استفاده از منابع و مقالات موجود در نشریات را یکی از مهم‌ترین منابع اطلاعاتی خوانده‌اند. علی‌رغم آشنایی اعضای هیئت علمی با فناوری‌های اطلاعاتی، هنوز آنها از منابع چاپی یا روش‌های غیررسمی برای کسب اطلاعات مورد نیاز خود استفاده می‌کنند (۱۷: ۴۳-۵۴). نتایج تحقیق آکلایف^۶ در بررسی رفتار اطلاع‌یابی محققان علوم انسانی در دانشگاه "ایالت کنت" روشن ساخت که در میان جامعه مورد پژوهش رابطه مهمی میان زمینه موضوعی، مرتبه دانشگاهی، تجارت آموزشی،

1. Martin
2. ARIST = Annual Review of Information Sciences and Technology
3. Line & Garvey

4. Ford
5. Mehta & Young
6. Oakleaf

سن و جنسیت پاسخ دهندگان، روش های جستجوی مورد استفاده آنان و همچنین نگرش این افراد نسبت به روش های پژوهش، منابع الکترونیکی و کتابداران وجود دارد (۱۹).

در ایران در سال ۱۳۵۴، گروه آموزش کتابداری "دانشکده علوم تربیتی دانشگاه تهران"، تحقیقی در زمینه شیوه های جستجو در دستیابی به منابع اطلاعاتی اعضای هیئت علمی دانشکده علوم این دانشگاه انجام داد (۴). افشار زنجانی در ۱۳۶۶، روش های کسب اطلاعات تخصصی اعضای هیئت علمی "مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی" را بررسی کرد. نتایج این بررسی روشن ساخت که هدف اصلی این افراد در استفاده از منابع اطلاعاتی، انجام کارهای پژوهشی است. از میان منابع اطلاعاتی، کتاب، اهمیت زیادی دارد، و ناآشنایی اعضای هیئت علمی با زبان های خارجی، آگاه نبودن آنها از وجود نشریات مهم تخصصی، موجود نبودن نشریات ادواری در کتابخانه، و عدم ارتباط کتابخانه ها با مراکز بین المللی از مهم ترین موانع دستیابی به اطلاعات ذکر شده است (۱). شکوری در ۱۳۷۲، ضمن مطالعه نیازهای اطلاعاتی پرستاران بیان می دارد که میزان شناخت پرستاران از نشریات ادواری و منابع کتابشناختی به نوع فعالیت آنها بستگی دارد، به طوری که آن دسته از پرستارانی که کار آموزشی و پژوهشی انجام می دهند و میزان تحصیلاتشان در سطح کارشناسی ارشد است، این منابع را بیشتر می شناسند و از این منابع بیشتر استفاده می کنند (۸).

در بررسی نیازهای اطلاعاتی استادان محقق در دانشگاه شیراز که توسط مکی زاده تفتی انجام گرفت، مشخص گردید که مهم ترین منابع اطلاعاتی مورد استفاده استادان، مجلات داخلی و خارجی و در مرحله بعد کتاب است. مهم ترین روش های غیر رسمی کسب اطلاعات، حضور در همایش های داخلی و خارجی و تماس با همکاران داخل کشور است. از لوح های فشرده نوری و پایگاه های اطلاعاتی به ندرت استفاده شده است (۱۰).

سوالات پژوهش

- این پژوهش سعی دارد تا به سوالات زیر پاسخ دهد:
۱. منابع اطلاعاتی مورد استفاده دانشجویان تحصیلات تکمیلی کدامند؟
 ۲. هدف دانشجویان تحصیلات تکمیلی از

جستجوی اطلاعات چیست؟ آنان از چه روش هایی برای کسب اطلاعات استفاده می کنند؟

۳. عواملی که در استفاده یا عدم استفاده از منابع مؤثرند، کدامند؟

۴. میزان استفاده از منابع کتابخانه ها و مراکز اطلاع رسانی توسط دانشجویان چقدر است؟

۵. آیا در رفتار اطلاع یابی دانشجویان تحصیلات تکمیلی تفاوت معناداری وجود دارد؟

روش تحقیق

روش تحقیق مورد استفاده در این پژوهش، پیمایشی ست و ابزار گردآوری داده ها، پرسشنامه است.

جامعه پژوهش

جامعه آماری مورد بررسی این پژوهش دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه شیراز هستند که طبق آمار معاونت آموزشی دانشگاه شیراز، ۱۶۷۴ دانشجو در مقاطع کارشناسی ارشد و دکترا تحصیل می کنند (۵).

نمونه گیری به روش طبقه بندی تصادفی^۱، و اطلاعات لازم از طریق توزیع پرسشنامه گردآوری شد. پرسشنامه ای حاوی ۳۷ سؤال در چهار قسمت، ابزار اصلی دستیابی به اطلاعات مورد نظر بوده است. به منظور سنجش روائی^۲ ابزار اندازه گیری از روائی صوری و برای سنجش پایایی^۳ پرسشنامه از روش بازآزمایی^۴ استفاده شده است.

برای تجزیه و تحلیل داده ها، از نرم افزار آماری علوم اجتماعی^۵ استفاده شد. برای یافتن درصد دانشجویان براساس متغیرهایی مانند جنسیت، مقطع تحصیلی، انگیزه دانشجویان از جستجوی اطلاعات، منابع مورد استفاده، استفاده از منابع چاپی و رایانه ای، از آمار توصیفی و توزیع فراوانی؛ و برای تعیین اختلاف معنادار میان رفتار اطلاع یابی دانشجویان از آزمون مجذور خی استفاده شده است.

یافته ها و نتایج

مشخصات جمعیت شناختی

از مجموع ۵۹۳ پرسشنامه توزیع شده، ۵۳۲ پرسشنامه دریافت گردید. جدول ۱ توزیع فراوانی پاسخ های

1. Stratified Random Sampling
2. Validity
3. Reliability

4. Test-retest
5. SPSS = Statistical Package for Social Sciences

دریافتی برحسب دانشکده و مقطع تحصیلی را نشان می‌دهد. که البته در مقطع دکترا به میزان قابل توجهی درصد زنان کاهش می‌یابد.

جدول ۱. توزیع فراوانی پاسخ‌های دریافتی برحسب مقطع تحصیلی و دانشکده

جمع		دکترا		کارشناسی ارشد		متغیر
درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	دانشکده
۱۴/۳	۷۶	۱۶/۲	۱۹	۱۳/۷	۵۷	کشاورزی
۲۲/۷	۱۲۱	۲۹/۹	۳۵	۲۰/۷	۸۶	علوم
۲۲	۱۱۷	۱۲/۸	۱۵	۲۴/۶	۱۰۲	مهندسی
۲۴/۸	۱۳۲	۱۲	۱۴	۲۸/۴	۱۱۸	ادبیات و علوم انسانی
۴/۹	۲۶	—	—	۶/۳	۲۶	حقوق
۶/۸	۳۶	۸/۵	۱۰	۶/۳	۲۶	علوم تربیتی
۴/۵	۲۴	۲۰/۵	۲۴	—	—	دامپزشکی
۱۰۰	۵۳۲	۱۰۰	۱۱۷	۱۰۰	۴۱۵	جمع

جدول ۳ فراوانی پاسخگویان را برحسب انگیزه و هدف جستجوی اطلاعات نشان می‌دهد. بیشتر پاسخگویان به بیش از یک مورد اشاره کرده‌اند، به همین دلیل جمع نهایی از تعداد کل دانشجویان بیشتر است.

جدول ۲ فراوانی پاسخگویان را برحسب جنس نشان می‌دهد. همان‌گونه که در این جدول مشاهده می‌شود، فراوانی پاسخگویان زن چه در مقطع کارشناسی ارشد و چه در مقطع دکترا کمتر از فراوانی پاسخگویان مرد است.

جدول ۲. توزیع فراوانی دانشجویان تحصیلات تکمیلی برحسب جنسیت

جمع		دکترا		کارشناسی ارشد		متغیر
درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	انگیزه و هدف جستجوی اطلاعات
۱۴/۳۹	۴۰۵	۲۰/۱۸	۱۰۷	۲۳/۲۲	۲۹۸	انجام کارهای پژوهشی
۱۵/۳۹	۴۳۳	۱۷/۹۲	۹۵	۲۶/۳۴	۳۳۸	انجام طرح‌های درسی
۷/۴۲	۲۰۹	۱۵/۸۴	۸۴	۹/۷۴	۱۲۵	انتشار آثار علمی
۱۰/۰۲	۲۸۲	۱۶/۷۹	۸۹	۱۵/۰۴	۱۹۳	روزآمد کردن اطلاعات تخصصی
۱۰/۷۷	۳۰۳	۱۵/۲۸	۸۱	۱۷/۳۰	۲۲۲	بالا بردن معلومات عمومی
۶/۴۳	۱۸۱	۱۳/۹۶	۷۴	۸/۳۳	۱۰۷	همه موارد
۱۰۰	۲۸۱۳	۱۰۰	۵۳۰	۱۰۰	۱۲۸۳	جمع

اکثریت قریب به اتفاق دانشجویان دکترا برای کارهای پژوهشی به جستجوی اطلاعات می‌پردازند در حالی که درصد کمتری از دانشجویان کارشناسی ارشد بدین منظور در جستجوی اطلاعات هستند. دانشجویان کارشناسی ارشد انجام طرح‌های درسی را علت اصلی جستجوی اطلاعات ذکر کرده‌اند. این میزان در مورد دانشجویان دکترا اولویت کمتری دارد. دانشجویان مقطع دکترا انتشار آثار علمی را سومین دلیل جستجوی اطلاعات ذکر کرده‌اند در حالی که این مورد در دانشجویان کارشناسی ارشد پایین‌ترین درصد را به خود اختصاص داده است.

متفاوت است. در این مقطع دانشجویان شاغل از نظر فرصت تحصیلی از طرف محل کار خود با محدودیت روبرو هستند، بنابراین سعی می‌کنند تا در مدت تعیین شده این دوره را به اتمام برسانند. دیگر دانشجویان این مقطع که شاغل نیستند، به دلیل نداشتن انگیزه قوی فقط درصد گذراندن واحدهای درسی و انجام تکالیف مربوطه هستند.

دانشجویان تحصیلات تکمیلی برای جستجوی اطلاعات از دوروش رسمی و غیررسمی استفاده می‌کنند. از میان منابع رسمی علاوه بر نشریات ادواری و کتاب، میزان استفاده دانشجویان از مقالات گردهمایی‌های

جدول ۳. توزیع فراوانی پاسخ‌های دانشجویان به انگیزه و هدف جستجوی اطلاعات

جمع		دکترا		کارشناسی ارشد		متغیر
درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	جنسیت
۵۹/۷	۳۱۸	۸۱/۲	۹۵	۵۴/۸	۲۳۳	مرد
۴۰/۳	۲۱۴	۱۸/۸	۲۲	۴۶/۳	۱۹۲	زن
۱۰۰	۵۳۲	۱۰۰	۱۱۷	۱۰۰	۴۱۵	جمع

داخلی و خارجی زیاد است. با توجه به اینکه امکان حضور دانشجویان در گردهمایی‌های بین‌المللی بسیار کم است، مقالات ارائه شده در این گردهمایی‌ها که به صورت مجموعه مقالات به چاپ می‌رسد برای دانشجویان اهمیت زیادی دارد (۱۱).

دیانی نیز در تحقیق خود آگاهی از آخرین نتایج تحقیقات را برای آموزش و پژوهش مهم می‌داند (۶: ۳۳-۴۵).

جدول ۴ فراوانی پاسخگویان را برحسب استفاده از منابع رسمی کسب اطلاعات نشان می‌دهد. همان‌گونه که در جدول مشاهده می‌شود بیشتر پاسخگویان بیش از یک منبع رسمی را برای جستجوی اطلاعات ذکر کرده‌اند. بنابراین جمع نهایی بیشتر از تعداد پاسخگویان است. با توجه به نتایج به دست آمده مشخص گردید که در دو مقطع کارشناسی ارشد و دکترا، نشریات ادواری و کتاب از مهم‌ترین منابع کسب اطلاعات هستند. از دلایل این انتخاب می‌توان یافت شدن این دو منبع

مورد فوق روشن ساخت که دانشجویان دکترا در مقایسه با دانشجویان کارشناسی ارشد انگیزه بیشتری برای انتشار آثار علمی دارند. از آنجا که بیشتر دانشجویان دکترا بورسیه دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی هستند و از نظر شغلی دغدغه‌ای ندارند، همین احساس امنیت شغلی سبب می‌شود تا این دانشجویان بیشتر به دنبال کارهای پژوهشی و تحقیقاتی باشند. نورمحمدی در بررسی رفتار اطلاع‌یابی متخصصان وزارت جهاد سازندگی انگیزه اصلی جستجوی اطلاعات توسط این افراد را انجام امور پژوهشی می‌داند ضمن اینکه متخصصانی که دارای مدرک بالاتری هستند، انگیزه بیشتری برای انتشار مطالب علمی دارند. دلیل دیگری که می‌توان ذکر کرد این است که دانشجویان مقطع دکترا در واقع آنچه باید در مورد رشته تحصیلی خود بدانند در مقطع کارشناسی ارشد و سال‌های نخست مقطع دکترا فراگرفته‌اند و به مرتبه‌ای رسیده‌اند که خود دست به تولید اطلاعات بزنند (۱۱). در صورتی که در دوره‌های کارشناسی ارشد وضعیت

را در بیشتر کتابخانه‌ها، راحتی استفاده و کم هزینه بودن آنها نام برد. اهمیت دیگر نشریات ادواری، داشتن مقالات گوناگون در موضوعات مختلف است. همچنین دانشجویان به هنگام تورق می‌توانند موضوعات بیشتری را در زمان کمتری از نظر بگذرانند. نتایج تحقیق شوهام^۱ نیز تأییدی بر این موضوع است که با وجود به کارگیری فناوری‌های جدید، میزان استفاده از منابع چاپی بیشتر است (۲۱: ۱۱۳-۱۲۱). ویلکینز و لکی^۲ نیز در بررسی نیازهای اطلاعاتی اعضای هیئت علمی و مدیران "دانشگاه آنتاریو غربی" میزان پایین استفاده از لوح‌های فشرده نوری و منابع الکترونیکی را گزارش کرده‌اند (۱۴: ۵۶۱-۵۷۹).

دیگر موارد مهم‌تر ذکر شده‌اند. دانشجویان امکان حضور درگردهمایی‌های داخلی را بسیار کم دانسته‌اند، به همین دلیل تنها راهی که از آن طریق می‌توانند به مبادله اطلاعات بپردازند و یا اطلاعات جدید و مورد نظر خود را کسب کنند، مشورت با دیگر دانشجویان است که در واقع ساده‌ترین و کم هزینه‌ترین شیوه کسب اطلاعات است. مکی‌زاده تفتی در تحقیق خود به نتایج مشابهی دست یافت (۱۰).

جدول ۶ بیانگر عوامل مؤثر در عدم دسترسی آسان به اطلاعات است. دانشجویان به بیش از یک مورد اشاره کرده‌اند و به همین دلیل جمع کل از تعداد پاسخگویان بیشتر است. در مقطع دکترا محدود بودن ساعات کار

جدول ۴. توزیع فراوانی پاسخ‌های دانشجویان به منابع رسمی کسب اطلاعات

جمع		دکترا		کارشناسی ارشد		مقطع تحصیلی
درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	منابع رسمی
۱۸/۵۷	۳۵۴	۱۷/۱۵	۹۶	۱۸	۲۵۸	کتاب
۲۷/۱۲	۵۱۷	۲۴/۰۵	۱۱۵	۲۸/۱۵	۴۰۲	نشریات ادواری
۱۰/۸۰	۲۰۶	۱۱/۵۰	۵۵	۱۰/۵۷	۱۵۱	گزارش تحقیقی
۱۷/۱۰	۳۲۶	۱۴/۸۵	۷۱	۱۷/۸۵	۲۵۵	پایان‌نامه
۰/۹	۱۸	۰/۶۲	۳	۱/۰۵	۱۵	پروانه ثبت اختراعات
۷/۶۶	۱۴۶	۹/۲۰	۴۴	۷/۱۴	۱۰۲	چکیده‌نامه
۲/۳۰	۴۴	۳/۳۴	۱۶	۱/۹۶	۲۸	استانداردهای تخصصی
۱/۲۵	۲۴	۰/۸۳	۴	۱/۴۰	۲۰	نقشه‌ها
۱۴/۲۱	۲۷۱	۱۵/۴۸	۷۴	۱۳/۷۹	۱۹۷	مجموعه مقالات گردهمایی‌ها
۱۰۰	۱۹۰۶	۱۰۰	۴۷۸	۱۰۰	۱۴۲۸	جمع

جدول ۵ بیانگر فراوانی پاسخ‌های دانشجویان در مورد منابع غیررسمی کسب اطلاعات است. از آنجا که دانشجویان بیش از یک پاسخ داده‌اند، جمع کل از تعداد پاسخگویان بیشتر است. از میان منابع غیررسمی کسب اطلاعات، مشورت با دیگر دانشجویان و ارتباط با پژوهشگران و متخصصان داخل و خارج کشور نسبت به

کتابخانه‌ها یکی از عوامل مؤثر در عدم دسترسی به اطلاعات ذکر شده است. در مقطع کارشناسی ارشد و دکترا، محدود بودن امکانات برای دریافت اطلاعات از خارج، نبود منبع اطلاعاتی در کتابخانه، و عدم دسترسی به هنگام به اطلاعات از عوامل عمده عدم دسترسی به اطلاعات ذکر شده است.

1. Shoham
2. Wilkins & Iecki

جدول ۵. توزیع فراوانی پاسخ‌های دانشجویان به منابع غیررسمی کسب اطلاعات

مقطع تحصیلی		کارشناسی ارشد		دکترا		جمع
تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	درصد
منابع غیررسمی کسب اطلاعات						
۱۸۵	۲۵/۹۴	۷۶	۳۱/۶۶	۲۶۱	۲۷/۳۸	ارتباط با پژوهشگران و متخصصان داخل و خارج کشور
۳۳۲	۴۶/۵۶	۷۶	۳۱/۶۶	۴۰۸	۴۲/۸	دیگر دانشجویان
۱۴۲	۱۹/۹۱	۷۴	۳۰/۸۳	۲۱۶	۲۲/۶	حضور در گردهمایی‌های داخلی
۲۶	۳/۶۴	۶	۲/۵	۳۲	۳/۳۵	حضور در گردهمایی‌های بین‌المللی
۲۸	۳/۹۲	۸	۳/۳۳	۳۶	۳/۷۷	سایر موارد
۷۱۳	۱۰۰	۲۴۰	۱۰۰	۹۵۳	۱۰۰	جمع

جدول ۶. توزیع فراوانی پاسخ‌های دانشجویان به عوامل مؤثر در عدم دسترسی به اطلاعات

مقطع تحصیلی		کارشناسی ارشد		دکترا		جمع
تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	درصد
عوامل مؤثر در عدم دسترسی به اطلاعات						
۲۵۸	۱۵/۷۲	۹۸	۱۴/۰۴	۳۵۶	۱۵/۲۲	ناآشنایی با زبان‌های خارجی
۲۶۶	۱۶/۲۰	۹۳	۱۳/۳۲	۳۵۹	۱۵/۳۴	ناآشنایی با منابع جستجو
۳۰۹	۱۸/۸۲	۶۹	۹/۸۸	۳۷۸	۱۶/۱۶	عدم دسترسی به‌هنگام به اطلاعات
۱۹۱	۱۱/۶۳	۴۷	۶/۷۳	۲۳۸	۱۰/۱۷	عدم همکاری کتابداری
۲۱۳	۱۲/۹۷	۷۴	۱۰/۶۰	۲۸۷	۱۲/۲۷	عدم توانایی کتابداران
۳۳۱	۲۰/۱۷	۱۰۷	۱۵/۳۲	۴۳۸	۱۸/۷۲	محدود بودن امکانات برای دریافت اطلاعات از خارج
۳۳۲	۲۰/۲۳	۱۰۵	۱۵/۰۴	۴۳۷	۱۸/۶۸	نبود منبع اطلاعاتی در کتابخانه
۲۵۳	۱۵/۴۱	۱۰۵	۱۵/۰۴	۳۵۸	۱۵/۳۰	محدود بودن ساعات کار کتابخانه
۱۶۴۱	۱۰۰	۶۹۸	۱۰۰	۲۳۳۹	۱۰۰	جمع

بیان کرده است. لازم به ذکر است که در همه کتابخانه‌ها امکان دسترسی به شبکه اینترنت برای همگان میسر نیست و در صورت دسترسی به شبکه مشکلاتی از قبیل

دیلمقانی در بررسی رفتار اطلاع‌یابی اعضای هیئت علمی رشته مهندسی مکانیک، نبود منبع اطلاعاتی در کتابخانه را یکی از عوامل عدم دسترسی به اطلاعات

مجموعه موجود در آن زمینه است، استفاده می‌کنند.

رفتار اطلاع‌یابی

در این پژوهش تأثیر عوامل مختلفی مانند جنسیت و مقطع تحصیلی بر رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان تحصیلات تکمیلی بررسی شد. رفتار اطلاع‌یابی شامل انگیزه و هدف جستجوی اطلاعات، و شیوه‌های جستجوی اطلاعات است. با توجه به اینکه متغیرهای مستقل (جنسیت و مقطع تحصیلی پاسخگویان) و متغیر

پایین بودن سرعت انتقال اطلاعات، هزینه استفاده از شبکه، و عدم مهارت کافی در بازیابی اطلاعات وجود دارد. نقش کتابداران را نیز نباید فراموش کرد. برخی دانشجویان برخورد بد و نامناسب کتابداران را دلیل عدم مراجعه به کتابخانه ذکر کرده‌اند. در بیشتر کتابخانه‌ها ارائه خدمات در زمینه پاسخگویی به سؤالات مراجعه‌کنندگان و راهنمایی آنان در دستیابی به اطلاعات ضعیف است (۷). حاجبی نیز در تحقیق خود عدم همکاری کتابداران با پژوهشگران را از عوامل عدم دستیابی به اطلاعات ذکر کرده است (۳).

جدول ۷. توزیع فراوانی پاسخ‌های دانشجویان به عوامل مؤثر در عدم دسترسی به اطلاعات

جمع		دکتر		کارشناسی ارشد		مقطع تحصیلی
درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	میزان مراجعه در طول هفته
۴۲/۹	۲۲۸	۵۴/۷	۶۴	۳۹/۵	۱۶۴	۱ تا ۲ بار
۳۳/۱	۱۷۶	۲۶/۵	۳۱	۳۴/۹	۱۴۵	۳ تا ۴ بار
۱۱/۱	۵۹	۱۲/۸	۱۵	۱۰/۶	۴۴	۵ تا ۶ بار
۱۳/۰	۶۹	۶/۰	۷	۱۴/۹	۶۲	بیشتر از ۶ بار
۱۰۰	۵۳۲	۱۰۰	۱۱۷	۱۰۰	۴۱۵	جمع

وابسته (رفتار اطلاع‌یابی) هر دو در سطح سنجش اسمی هستند، بنابراین برای سنجش وجود تفاوت معنادار این عوامل و رفتار اطلاع‌یابی از آزمون مجذور خی استفاده شد.

به دلیل اینکه زنان در مقایسه با مردان مسئولیت بیشتری در خانواده بر عهده دارند و فرصت کمتری دارند و از آنجا که اطلاعات موجود در پایان‌نامه‌ها به آسانی قابل دسترسی است و منابع موجود در آن راهنمای مفیدی برای تدوین رساله به شمار می‌رود، زنان استفاده بیشتری از پایان‌نامه‌ها می‌کنند.

تعداد دفعات مراجعه و استفاده از کتابخانه‌های دانشکده در طول هفته در جدول ۷ مشخص شده است. یافته‌ها روشن ساخت که بیشترین میزان مراجعه دانشجویان به کتابخانه بین ۱ تا ۲ بار در هفته ذکر شده است. فقط ۱۴/۹ درصد از دانشجویان کارشناسی ارشد و ۶ درصد از دانشجویان دکترا استفاده‌کننده دائمی از کتابخانه هستند یعنی در طول هفته بیش از ۶ بار به کتابخانه مراجعه می‌کنند.

با توجه به عوامل عدم دسترسی به اطلاعات که قبلاً ذکر گردید، عواملی چون محدود بودن ساعات کار کتابخانه، نبود منبع اطلاعاتی در کتابخانه، و کمبود کتابدار متخصص را می‌توان توجیهی برای این امر دانست. با توجه به کمبود منابع اطلاعاتی در بعضی رشته‌ها، دانشجویان آن رشته به ناچار از کتابخانه استادان خود که تنها

جدول ۸. آزمون مجذور خی به منظور سنجش وجود ارتباط بین جنسیت و انگیزه جستجوی اطلاعات

نتیجه آزمون مجذور خی	زن			مرد			جنسیت
	درصد دانشجویان به کل زنان	تعداد مورد انتظار	تعداد مشاهده شده	درصد دانشجویان به کل مردان	تعداد مورد انتظار	تعداد مشاهده شده	
$X^2=17.05$ df=1 Sig=0.000	۶۶/۸	۱۶۲/۹	۱۴۳	۸۲/۴	۲۴۲/۱	۲۶۲	انجام کارهای پژوهشی
$X^2=1.2$ df=1 Sig=0.273	۸۳/۶	۱۷۴/۲	۱۷۹	۷۹/۹	۲۵۸/۸	۲۵۴	انجام طرح‌های درسی
$X^2=52.6$ df=1 Sig=0.000	۲۰/۶	۸۴/۱	۴۴	۵۱/۹	۱۲۴/۹	۱۶۵	انتشار آثار علمی
$X^2=76.7$ df=1 Sig=0.000	۲۹/۹	۱۱۳/۴	۶۴	۶۸/۶	۱۶۸/۶	۲۱۸	روزآمد کردن اطلاعات تخصصی
$X^2=23.04$ df=1 Sig=0.000	۴۴/۴	۱۲۱/۹	۹۵	۶۵/۴	۱۸۱/۱	۲۰۸	بالا بردن معلومات عمومی
$X^2=49.78$ df=1 Sig=0.000	۱۶/۴	۷۲/۸	۳۵	۴۵/۹	۱۰۸/۲	۱۴۶	همه موارد
$X^2=5.27$ df=1 Sig=0.022	۰/۹	۶/۴	۲	۴/۴	۹/۶	۱۴	سایر موارد

درصد است. روزآمد کردن اطلاعات نیز یکی از اهداف اصلی مردان به‌شمار می‌رود به طوری که ۸۶/۶ درصد از آنها انگیزه و هدف از جستجوی اطلاعات را این مورد ذکر کرده‌اند، در حالی که فقط ۲۹/۹ درصد از زنان به دنبال این هدف هستند. همچنین مردان بیش از زنان برای بالا بردن معلومات عمومی خود به جستجوی اطلاعات می‌پردازند. مسلماً انجام طرح‌های درسی اجباری و الزامی بوده است و همه دانشجویان موظف به ارائه این طرح‌ها به صورت سخنرانی، مقاله و نظایر آنها هستند. لذا از این بابت تفاوتی میان زنان و مردان وجود ندارد. به دیگر سخن آنجا که جنبه اجبار و الزام پیش می‌آید زنان و مردان یکسان عمل می‌کنند، اما در بقیه موارد این چنین نیست.

رفتار زنان و مردان در استفاده از منابع رسمی در بیشتر موارد تفاوت معناداری با یکدیگر ندارد فقط در مورد استفاده از پایان‌نامه‌ها، زنان بیشتر از مردان از این منبع اطلاعاتی استفاده می‌کنند. براساس نتایج به دست آمده،

یافته‌ها حاکی از آن است که با توجه به آزمون مجذور خی به منظور سنجش وجود ارتباط میان انگیزه جستجوی اطلاعات و جنسیت، فقط از نظر انجام طرح‌های درسی میان مردان و زنان تفاوت معنادار وجود ندارد. در بقیه موارد یعنی انجام کارهای پژوهشی، انتشار آثار علمی، روزآمد کردن اطلاعات تخصصی، و بالا بردن معلومات عمومی میان زنان و مردان تفاوت معنادار وجود دارد.

براساس جدول ۸؛ ۸۲/۴ درصد از مردان یکی از اهداف خود از جستجوی اطلاعات را انجام کارهای پژوهشی عنوان نموده‌اند؛ این در حالی است که هدف و انگیزه ۶۶/۸ درصد از زنان از جستجوی اطلاعات، انجام کارهای پژوهشی است و این بدان معناست که مردان بیش از زنان به دنبال اطلاعات برای کارهای پژوهشی هستند. از نظر انتشار آثار علمی نیز مردان بیش از زنان دارای انگیزه هستند به طوری که ۵۱/۹ درصد از مردان هدف خود از جستجوی اطلاعات را انتشار آثار علمی ذکر کرده‌اند، در صورتی که این درصد در مورد زنان ۲۰/۶

جدول ۹. آزمون مجذور خی به منظور سنجش وجود ارتباط میان جنسیت و منابع رسمی کسب اطلاعات

نتیجه آزمون مجذور خی	زن			مرد			جنسیت
	درصد دانشجویان به کل زنان	تعداد مورد انتظار	تعداد مشاهده شده	درصد دانشجویان به کل مردان	تعداد مورد انتظار	تعداد مشاهده شده	
X ² =3.2 df=1 Sig=0.072	۷۱	۱۴/۴۲	۱۵۲	۶۲/۵	۲۱۱/۶	۲۰۲	کتاب
X ² =0.27 df=1 Sig=0.603	۳۷/۴	۸۲/۹	۸۰	۳۹/۶	۱۲۳/۱	۱۲۶	گزارش تحقیقی
X ² =0.000 df=1 Sig=0.986	۹۷/۲	۲۰۸	۲۰۸	۹۷/۲	۳۰۹	۳۰۹	نشریات ادواری
X ² =11.7 df=1 Sig=0.001	۷۰/۱	۱۳/۱۱	۱۵۰	۵۵/۳	۱۹۴/۹	۱۷۶	پایان نامه
X ² =3.38 df=1 Sig=0.067	۵/۱	۷/۲	۱۱	۲/۲	۱۰/۸	۷	پروانه ثبت اختراعات
X ² =0.021 df=1 Sig=0.885	۲۷/۱	۵۸/۷	۵۸	۲۷/۷	۸۷/۳	۸۸	چکیده نامه ها
X ² =1.23 df=1 Sig=0.289	۹/۸	۱۷/۷	۲۱	۷/۲	۲۶/۳	۲۳	استانداردهای تخصصی
X ² =2.42 df=1 Sig=0.12	۲/۸	۷/۹	۶	۵/۷	۱۴/۳	۱۸	نقشه ها
X ² =0.127 df=1 Sig=0.722	۵۰	۱۰۹	۱۰۷	۵۱/۶	۱۶۲	۱۶۴	مجموعه مقالات گردهمایی های داخلی و خارجی
X ² =2.6 df=1 Sig=0.0107	۵/۶	۸/۴	۱۲	۲/۸	۱۲/۶	۹	سایر موارد

در مورد استفاده از منابع غیر رسمی کسب اطلاعات، فقط در مورد شرکت در گردهمایی های داخلی میان زنان

نتایج به دست آمده نشان می دهد که میان مقطع تحصیلی دانشجویان و انگیزه آنان از جستجوی اطلاعات رابطه معناداری وجود دارد. فقط در مورد انجام طرح های درسی میان دانشجویان این دو مقطع تفاوت معناداری مشاهده نشده است. در بقیه موارد دانشجویان مقطع دکترا در مقایسه با دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد انگیزه بیشتری دارند.

۷۰/۱ درصد از زنان اطلاعات مورد نیاز خود را از پایان نامه ها کسب می کنند در حالی که این میزان برای مردان ۵۵/۳ درصد است جدول ۹ بیانگر این نتیجه است.

به دلیل اینکه زنان در مقایسه با مردان مسئولیت بیشتری در خانواده بر عهده دارند و فرصت کمتری دارند و از آنجا که اطلاعات موجود در پایان نامه ها به آسانی قابل دسترسی است و منابع موجود در آن راهنمای مفیدی برای تدوین رساله به شمار می رود، زنان استفاده بیشتری از پایان نامه ها می کنند. در دیگر موارد تفاوتی میان زنان و مردان در استفاده از منابع رسمی کسب اطلاعات مشاهده نشد.

جدول ۱۰. آزمون مجذور خی به منظور سنجش وجود ارتباط بین جنسیت و منابع غیررسمی کسب اطلاعات

نتیجه آزمون مجذور خی	زن			مرد			جنسیت
	درصد دانشجویان به کل زنان	تعداد مورد انتظار	تعداد مشاهده شده	درصد دانشجویان به کل مردان	تعداد مورد انتظار	تعداد مشاهده شده	
$X^2=0.988$ df=1 Sig=0.32	۴۷/۲	۱۰۶/۶	۱۰۱	۵۱/۶	۱۵۴/۴	۱۶۰	ارتباط با پژوهشگران
$X^2=1.09$ df=1 Sig=0.0297	۷۹/۴	۱۶۵/۱	۱۷۰	۷۵/۶	۲۴۲/۹	۲۳۸	دیگر دانشجویان
$X^2=6.72$ df=1 Sig=0.01	۳۴/۱	۸۷/۴	۷۳	۴۵/۴	۱۲۸/۶	۱۴۳	حضور در گردهمایی‌های داخلی
$X^2=3.52$ df=1 Sig=0.06	۸/۴	۱۲/۹	۱۸	۴/۴	۱۹/۱	۱۴	حضور در گردهمایی‌های بین‌المللی

تحصیلی دانشجویان و انگیزه آنان از جستجوی اطلاعات رابطه معناداری وجود دارد. فقط در مورد انجام طرح‌های درسی میان دانشجویان این دو مقطع تفاوت معناداری مشاهده نشده است. در بقیه موارد دانشجویان مقطع دکترا در مقایسه با دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد انگیزه بیشتری دارند به طوری که ۹۱/۵ درصد از دانشجویان دکترا انجام کارهای پژوهشی را انگیزه جستجوی اطلاعات ذکر کرده‌اند در حالی که این درصد در مقطع کارشناسی ارشد ۷۱/۸ درصد است. براساس این نتایج فقط ۳۰/۱ درصد از دانشجویان کارشناسی ارشد با انگیزه انتشار آثار علمی به جستجوی اطلاعات می‌پردازند در صورتی که این میزان برای دانشجویان دکترا ۷۱/۸ درصد است. براساس جدول ۱۱ دانشجویان مقطع دکترا برای بالا بردن معلومات عمومی و روزآمد کردن اطلاعات تخصصی خود، انگیزه بیشتری نسبت به دانشجویان کارشناسی ارشد دارند.

شاغل بودن دانشجویان مقطع دکترا در واحدهای آموزشی و موظف به تدریس بودن آنان سبب می‌شود که برای آمادگی بیشتر و ارائه اطلاعات جدید و پاسخگویی به سؤالات دانشجویان در کلاس، خود بیشتر به

مردان تفاوت معنادار وجود دارد و مردان بیشتر از زنان، امکان حضور در گردهمایی‌های داخلی را دارند آن هم بنا به دلایلی که قبلاً ذکر گردید. جدول ۱۰ بیانگر این نتایج است.

با توجه به موارد فوق می‌توان نتیجه گرفت که در پژوهش حاضر جنسیت بر رفتار اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی تأثیر داشته است. نتایج تحقیق آکلیف در بررسی رفتار اطلاعاتی محققان علوم انسانی "دانشگاه کنت" و نتایج به دست آمده از تحقیق میک^۱ و همکارانش، تأییدکننده تأثیر جنسیت بر رفتار اطلاعاتی پاسخ‌دهندگان است (۱۹؛ ۱۸؛ ۱۳۵-۱۴۰). نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که میان مقطع

شاغل بودن دانشجویان مقطع دکترا در واحدهای آموزشی و موظف به تدریس بودن آنان سبب می‌شود که برای آمادگی بیشتر و ارائه اطلاعات جدید و پاسخگویی به سؤالات دانشجویان در کلاس، خود بیشتر به جستجوی اطلاعات بپردازند.

جدول ۱۱. آزمون مجذور خی به منظور سنجش وجود ارتباط میان مقطع تحصیلی و انگیزه جستجوی اطلاعات

مقطع تحصیلی	کارشناسی ارشد			دکترا			نتیجه آزمون مجذور خی
	تعداد مشاهده شده	تعداد مورد انتظار	درصد دانشجویان به کل	تعداد مشاهده شده	تعداد مورد انتظار	درصد دانشجویان	
انجام کارهای پژوهشی	۲۹۸	۳۱۵/۹	۷۱/۸	۱۰۷	۸۹/۱	۹۱/۵	$X^2=19$ df=1 Sig=0.000
انجام طرح‌های درسی	۳۳۸	۳۳۷/۸	۸۱/۴	۹۵	۹۵/۲	۸۱/۲	$X^2=0.004$ df=1 Sig=0.951
انتشار آثار علمی	۱۲۵	۱۶۳	۳۰/۱	۸۴	۴۶	۷۱/۸	$X^2=66.4$ df=1 Sig=0.000
روزآمد کردن اطلاعات تخصصی	۱۹۳	۲۲۰	۴۶/۵	۸۹	۶۲	۷۶/۱	$X^2=32.00$ df=1 Sig=0.000
بالا بردن معلومات عمومی	۲۲۲	۲۳۶/۴	۶۳/۵	۸۱	۶۶/۶	۶۹/۲	$X^2=9.22$ df=1 Sig=0.002
همه موارد	۱۰۷	۱۴/۲	۲۵/۸	۷۴	۳۹/۸	۶۳/۲	$X^2=57.07$ df=1 Sig=0.000
سایر موارد	۱۶	۱۲/۵	۳/۹	—	۳/۵	—	$X^2=4.65$ df=1 Sig=0.030

جستجوی اطلاعات پردازند. یافته‌های تحقیق انجام شده توسط گروه آموزش کتابداری دانشکده علوم تربیتی دانشگاه تهران نیز حاکی از آن است که اعضای هیئت علمی برای آماده کردن مطالب درسی بیشتر از منابع اطلاعاتی استفاده می‌کنند. یکی از نتایج به دست آمده از تحقیق انجام شده توسط استراسر^۱ در بررسی نیازهای اطلاعاتی پزشکان این بود که اشتغال به آموزش و تدریس بر نیازهای اطلاعاتی افراد تأثیر می‌گذارد (۴؛ ۲۴: ۲۰۰-۲۰۹).

در مورد تأثیر مقطع تحصیلی و منابع رسمی کسب اطلاعات مشخص شد که میان دانشجویان کارشناسی ارشد و دکترا در استفاده از کتاب، پروانه ثبت اختراعات، پایان‌نامه‌ها و نقشه‌ها تفاوت معناداری وجود ندارد. اما در مورد استفاده از گزارش‌های تحقیقی، نشریات ادواری، مجموعه مقالات گردهمایی‌های داخلی و خارجی، چکیده‌نامه‌ها تفاوت معناداری میان

دانشجویان دکترا و کارشناسی ارشد وجود دارد. به طوری که در همه این موارد دانشجویان دکترا بیش از دانشجویان کارشناسی ارشد از این منابع برای رفع نیازهای اطلاعاتی خود استفاده می‌کنند. جدول ۱۲ بیانگر این نتایج است. همان گونه که قبلاً ذکر شد دانشجویان دکترا برای ارتقاء دانش خود و انجام کارهای پژوهشی به دنبال کسب آخرین اطلاعات هستند و چون منابع و مقالات نشریات در کارهای تحقیقی بسیار مفید هستند، دانشجویان از این منابع اطلاعاتی بیشتر استفاده می‌کنند. استنستورم و مک برای^۲ در تحقیق خود به این نتیجه دست یافتند که منابع و مآخذ ذکر شده در مقالات نشریات ادواری در کسب اطلاعات از اهمیت بالایی برخوردارند (۲۲: ۴۲۶-۴۳۱). فورد در بررسی میزان استفاده از منابع اطلاعاتی؛ تجربه، فعالیت پژوهشی، وضعیت شغلی، و سابقه آموزشی را مؤثر می‌داند (۱۲). در مورد تأثیر مقطع تحصیلی بر استفاده از منابع

جدول ۱۲. آزمون مجذور خی به منظور سنجش وجود ارتباط میان مقطع تحصیلی و منابع رسمی کسب اطلاعات

نتیجه آزمون مجذور خی	دکتر			کارشناسی ارشد			مقطع تحصیلی
	درصد دانشجویان به کل دانشجویان	تعداد مورد انتظار	تعداد مشاهده شده	درصد دانشجویان به کل دانشجویان	تعداد مورد انتظار	تعداد مشاهده شده	
X ² =16.2 df=1 Sig=0.000	۸۲/۱	۷۷/۹	۹۶	۶۲/۲	۲۷۶/۱	۲۵۸	کتاب
X ² =4.34 df=1 Sig=0.037	۴۷	۴۵/۳	۵۵	۳۶/۴	۱۶۰/۷	۱۵۱	گزارش تحقیقی
X ² =0.675 df=1 Sig=0.411	۹۸/۳	۱۱۳/۷	۱۱۵	۹۶/۹	۴۰۲/۳	۴۰۲	نشریات ادواری
X ² =0.022 df=1 Sig=0.881	۶۰/۷	۷۱/۷	۷۱	۶۱/۴	۲۵۴/۳	۲۵۵	پایان نامه
X ² =1.308 df=1 Sig=0.579	۲/۶	۴	۳	۳/۶	۱۴	۱۵	پروانه ثبت اختراعات
X ² =7.78 df=1 Sig=0.005	۳۷/۶	۳۲/۱	۴۴	۲۴/۶	۱۱۳/۹	۱۰۲	چکیده نامه ها
X ² =5.76 df=1 Sig=0.016	۱۳/۷	۹/۷	۱۶	۶/۷	۳۴/۳	۲۸	استانداردهای تخصصی
X ² =0.416 df=1 Sig=0.519	۳/۴	۵/۳	۴	۴/۸	۱۸/۷	۲۰	نقشه ها
X ² =9.09 df=1 Sig=0.003	۶۳/۲	۵۹/۶	۷۴	۴۷/۵	۲۱۱/۴	۱۹۷	مجموعه مقالات گردهمایی های داخلی و خارجی
X ² =1.98 df=1 Sig=0.159	۱/۷	۴/۶	۲	۴/۶	۱۶/۴	۱۹	سایر موارد

اطلاعات است که میان دانشجویان دکترتو بیش از دانشجویان کارشناسی ارشد مرسوم است به طوری که ۶۳/۸ درصد از دانشجویان دکترتو با حضور در گردهمایی های داخلی به کسب اطلاعات می پردازند در حالی که این رقم برای دانشجویان کارشناسی ارشد ۳۴/۴ درصد است. تنها موردی که توسط دانشجویان کارشناسی ارشد بیشتر از دانشجویان دکترتو مورد استفاده قرار می گیرد، مشورت با دیگران دانشجویان است به طوری که ۸۰/۴ درصد از آنها مشورت با دیگر دانشجویان را ذکر کرده اند، در حالی که ۶۵/۵ درصد

غیررسمی کسب اطلاعات نیز باید گفت که در بیشتر موارد میان دانشجویان مقطع دکترتو و کارشناسی ارشد تفاوت معنادار وجود دارد. فقط در مورد حضور در گردهمایی های بین المللی میان دانشجویان تفاوتی وجود ندارد. نتایج نشان می دهد که ۶۵/۵ درصد از دانشجویان دکترتو از طریق ارتباط با پژوهشگران داخلی و خارجی کسب اطلاعات می کنند، در حالی که ۴۵/۳ درصد از دانشجویان کارشناسی ارشد از این طریق کسب اطلاعات می کنند. حضور در گردهمایی های داخلی از دیگر شیوه های کسب

جدول ۱۳. آزمون مجذور خی به منظور سنجش وجود ارتباط میان مقطع تحصیلی و منابع غیررسمی کسب اطلاعات

مقطع تحصیلی	کارشناسی ارشد			دکترا			نتیجه آزمون مجذور خی
	تعداد مشاهده شده	تعداد مورد انتظار	درصد دانشجویان به کل	تعداد مورد انتظار	تعداد مشاهده شده	درصد دانشجویان به کل	
منابع غیررسمی کسب اطلاعات	۱۸۵	۳۰/۲۲	۴۵/۳	۷۶	۵۷/۸	۶۵/۵	$X^2=14.7$ df=1 Sig=0.000
ارتباط با پژوهشگران	۳۳۲	۳۱/۵۸	۸۰/۴	۷۶	۸۹/۵	۶۵/۵	$X^2=11.36$ df=1 Sig=0.001
حضور در گردهمایی‌های داخلی	۱۴۲	۱۶۸/۶	۳۴/۴	۷۴	۴۷/۴	۶۳/۸	$X^2=32.4$ df=1 Sig=0.0001
حضور در گردهمایی‌های بین‌المللی	۲۶	۲۵	۶/۳	۶	۷	۵/۲	$X^2=0.201$ df=1 Sig=0.654

از دانشجویان دکترا این مورد را برای کسب اطلاعات ذکر نموده‌اند. جدول ۱۳ بیانگر این نکته است. یافته‌های این پژوهش روشن ساخت که مقطع تحصیلی از عوامل مؤثر بر رفتار اطلاع‌یابی است. سامرز^۱ و همکارانش نیز تأثیر مقطع تحصیلی بر رفتار اطلاع‌یابی را گزارش کرده‌اند (۲۳: ۷۵-۸۵).

پیشنهادها

به دلیل نیاز به محتوای روزآمد نشریات ادواری، این منابع عمده‌ترین منابع رسمی کسب اطلاعات دانشجویان ذکر شده است، بنابراین لازم است همچنان بخش عمده‌ای از بودجه کتابخانه به خرید نشریات ادواری اختصاص یابد و در امر سفارش و خرید این گونه نشریات دقت بیشتری شود.

علی‌رغم وجود فناوری‌های اطلاعاتی جدید، هنوز استفاده از منابع چاپی در میان دانشجویان نسبت به دیگر منابع ارجحیت دارد لذا لازم است که در کنار تجهیز کتابخانه به فناوری‌های جدید اطلاعاتی و آموزش استفاده از این فناوری‌ها، کتابخانه به رشد طبیعی خود ادامه دهد و شرایطی فراهم شود تا کتاب‌های جدید

هر چه سریع‌تر در اختیار استفاده‌کنندگان قرار گیرد. با توجه به کمبود تولید علم در ایران، نیاز به منابع خارجی بسیار محسوس است، لذا ارتباط سریع با مراکز خارجی و بین‌المللی ضروری است. پیشنهاد می‌شود کتابخانه‌ها نسبت به ایجاد یا افزایش پایگاه‌های اطلاعاتی اقدامات لازم را انجام دهند.

مجموعه‌سازی کتابخانه با توجه به نظرات و پیشنهادهای استادان و دانشجویان انجام شود و مجموعه کتابخانه با نیازهای جدید آموزشی و پژوهشی آنان هماهنگی داشته باشد.

با توجه به اهمیت استفاده از شبکه اینترنت، باید شرایطی ایجاد شود تا دانشجویان به راحتی بتوانند از این فناوری استفاده کنند. ایجاد بخش اطلاع‌رسانی برای استفاده از اینترنت و افزایش خطوط ارتباطی در کتابخانه‌ها ضروری است.

با توجه به اینکه برخی دانشجویان با منابع مرجع ویژه رشته خود آشنایی ندارند و چگونگی استفاده از این منابع را به خوبی نمی‌دانند، لازم است آموزش لازم در این زمینه همچنین روش استفاده از مواد کتابخانه‌ای به دانشجویان داده شود.

12. Ford, Geoffrey. *The Use of Medical Literature: A Preliminary Study*. London: British Library, 1980.

13. Hewins, Elizabeth. "Information Needs and Uses". *Annual Review of Information Science and Technology*, Vol. 25(1990).

14. Hassard Wilkins, Janie; Leckie, Gloria J. "Universities Professional and Managerial Staff: Information Needs and Seeking". *College and Research Libraries*, Vol.58, No.6(1997): 561-579.

15. Lin, Nan; Garvey. "Information and Uses". *Annual Review of Information Science and Technology*, Vol.7(1972):5-37.

16. Martin, L.A. "User Studies And Library Planning". *Library Trends*, Vol.24, No.1(1976).

17. Metha, Ush.; Young, Virginia. "Uses of Electronic Information Resource: A Survey of Science and Engineering Faculty". *Science and Technology Libraries*, Vol, 15, No.3(1993):43-54.

18. Mick, C. K.; Lindsey, G.N.; Callahan, D. "Toward Usable User Studies". *JASIS: Journal of the American Society for Information Science*, Vol.31, No.5(1980):135-140.

19. Oakleaf, Megan J. "The Information Seeking Behavior of Humanist Scholars at University: A Study". 2000.[on-line]. <http://www.winona.msus.edu/is-f/library-f/webind2html>. [2sep.2000].

20. Pettigrew, E; Leckie, Gloria J.; Sylvain, Christian. "Modeling the Information Seeking of Professional: A General Model Derived from Research on Engineering, Health care professional, and Lawyers". *Library Quarterly*, Vol.66, No.2(1996):161-193.

21. Shoham, Snuith. "Scholarly Communication: A Study of Israeli Academic Researchers". *Journal of Librarianship and Information Science*, Vol.30, No.2(1998):113-121.

22. Stenstorm, Patricia; McBride, Ruth. "Serial Use by Social Science Faculty: A Survey". *College and Research Libraries*, Vol.40, No.5(1979):426-431.

23. Summers, Edward; Joyce Matheson; Corny, Robert. "The Effect of Personal, Professional and Psychological Attributes and Information Seeking Behavior on the Use of Information Sources by Educators". *JASIS: Journal of the American Society for Information Sources*, Vol.34, No.1(1983):75-85.

24. Strasser, Inersu C. "Information Needs of Practicing Physicians in Northeastern". *Bulletin of Medical Library association*, Vol.66, No.2(1978): 200-209.

تاریخ دریافت: ۱۳۸۲/۷/۶

افزایش ساعات کار کتابخانه و انجام کارهای جنبی مانند معرفی تازه‌های کتاب و برپایی نمایشگاه‌های کتاب می‌تواند در آشنا کردن مراجعه‌کنندگان با منابع کتابخانه مؤثر واقع شود.

منابع

۱. افشارزنجانی، ابراهیم. «روش‌های کسب اطلاعات تخصصی توسط اعضای هیئت علمی مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران، ۱۳۶۶.

۲. بابایی، محمود. «مبانی نیازسنجی اطلاعات». *اطلاع‌رسانی*، دوره دوازدهم، ۴(۱۳۷۶): ۵۸-۴۲.

۳. حاجبی، راهبه. «میزان آگاهی پژوهشگران علوم پزشکی از منابع اطلاعاتی». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علوم پزشکی ایران، ۱۳۷۱.

۴. دانشگاه تهران، دانشگاه علوم تربیتی. تحقیقی درباره روش‌هایی که اعضای هیئت علمی دانشکده علوم دانشگاه تهران برای دستیابی به مدارک و منابع به کار می‌برند. تهران: گروه آموزش کتابداری، ۱۳۵۴.

۵. دانشگاه شیراز. نشریه دانش‌آموختگان شیراز، ۱۳۷۹.

۶. دبانی، محمدحسین. «روش‌های کسب و اشاعه اطلاعات علمی کشاورزی». *اطلاع‌رسانی*، دوره اول، ۴(۱۳۷۵): ۳۳-۴۵.

۷. دیلمقانی، میترا. «بررسی رفتار اطلاع‌یابی اعضای هیئت علمی رشته مهندسی مکانیک در کسب اطلاعات تخصصی در پنج دانشگاه شهر تهران». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۷۵.

۸. شکوری منفرد، هاشم. «بررسی نیازهای اطلاعاتی پرستاران در سه دانشگاه علوم پزشکی ایران، تهران، شهید بهشتی». پایان‌نامه کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی ایران، ۱۳۷۱.

۹. کارناساها. «بررسی رفتار استفاده‌کنندگان». ترجمه همایون حمیاری. پیام کتابخانه، دوره چهارم، ۱۲(۱۳۷۳): ۱۰۵-۱۱۴.

۱۰. مکی‌زاده تفتی. بی‌بی فاطمه. «بررسی نیازهای اطلاعاتی اساتید محقق دانشگاه شیراز». پایان‌نامه کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شیراز، ۱۳۷۶.

۱۱. نورمحمدی، حمزه‌علی. «مطالعه رفتارهای اطلاع‌یابی متخصصان مراکز تحقیقات مهندسی وزارت جهاد سازندگی در کسب اطلاعات علمی و فنی». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۷۶.